

FUNKCIONALISTICKÁ ŽILINA

Mapa bola vydaná v rámci projektu s názvom „Tandem Žilina – Žilín pre oživenie kultúrneho dedičstva architektúry 20. storočia a podporu súčasného umenia“ v rámci „Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika 2007-2013“.

Spolufinancované Európskou úniou z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

NEPREDAJNÉ.

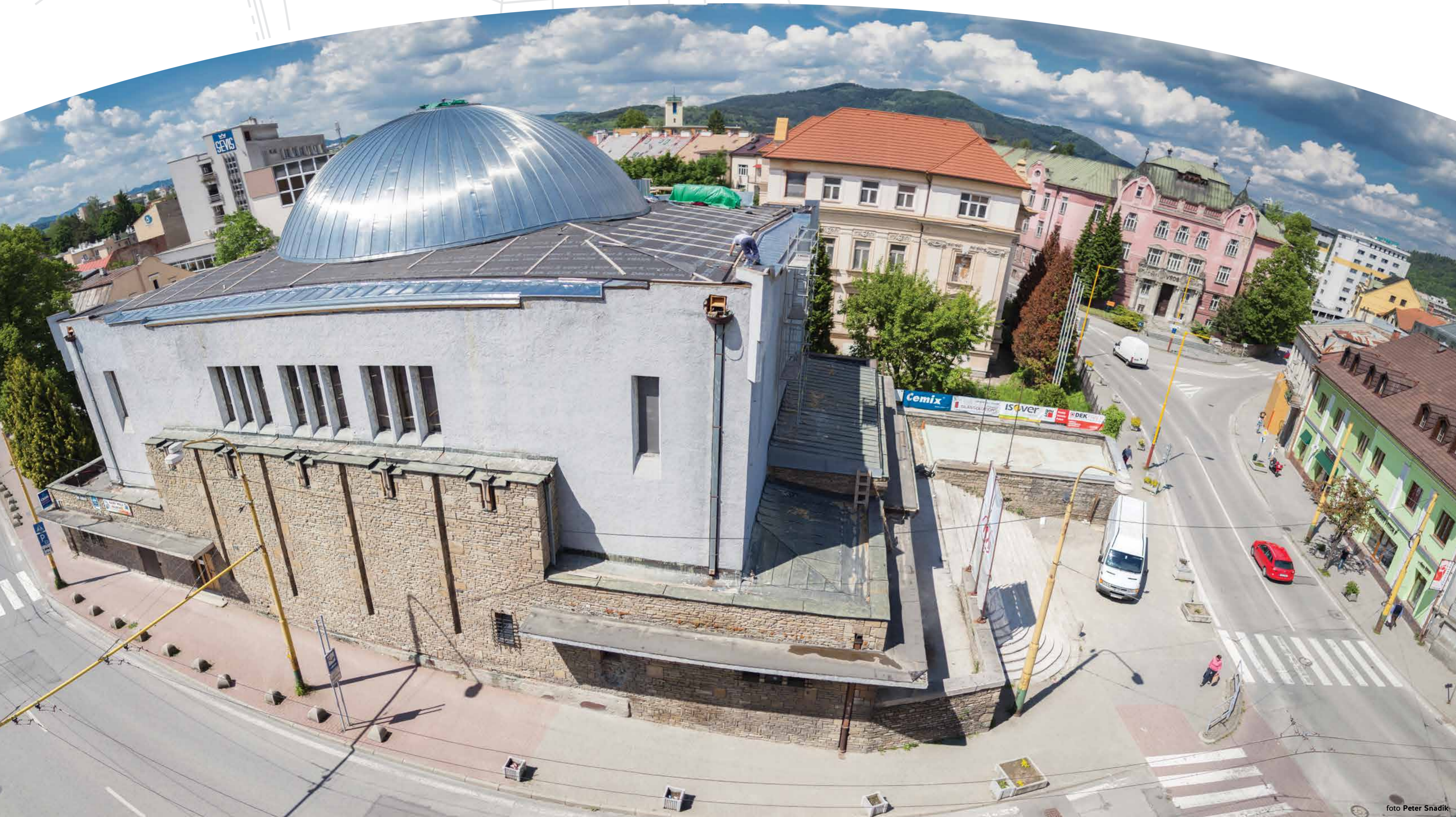
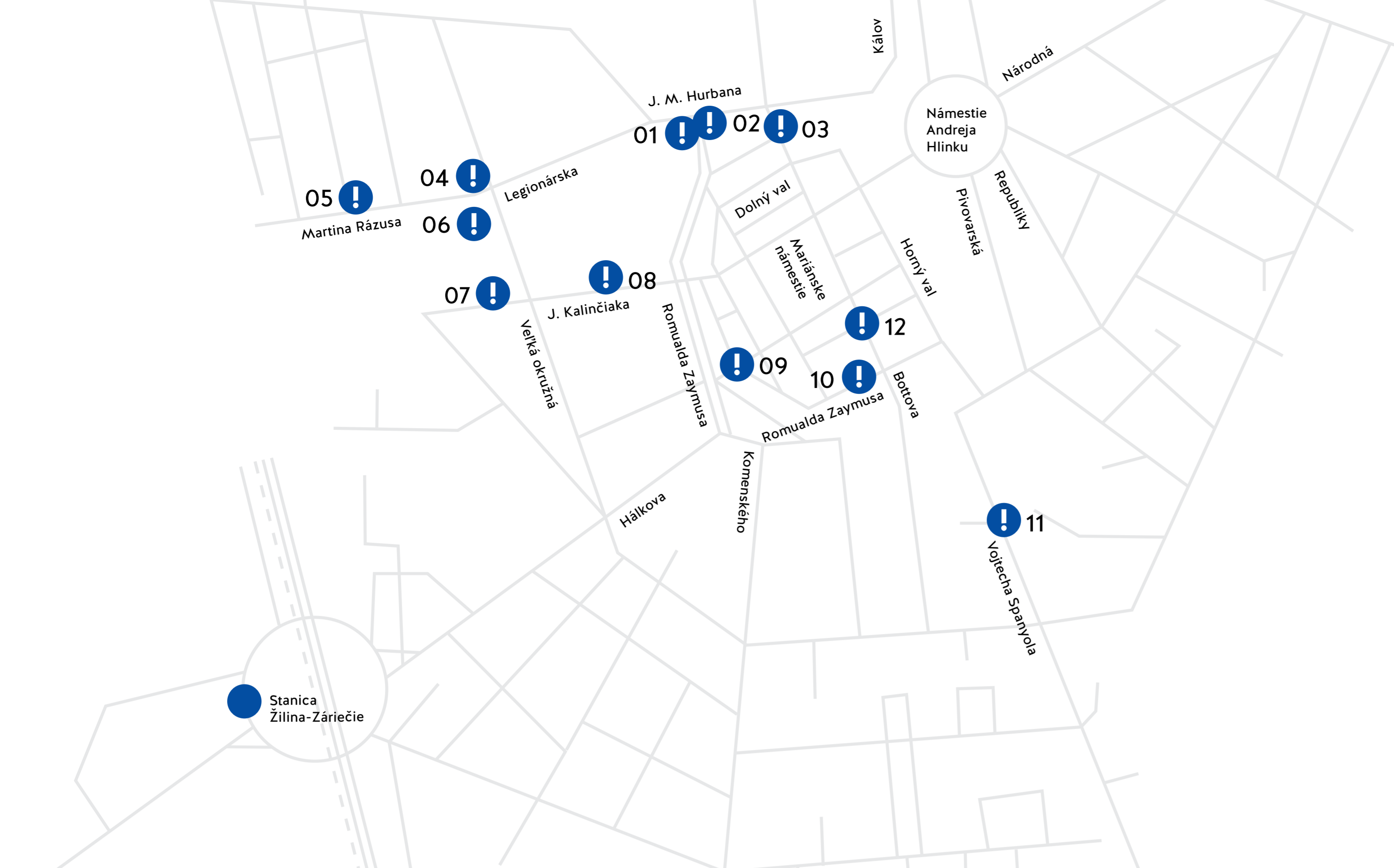
FUNKCIONALISTICKÁ ŽILINA

Žilina sa v období rokov 1920 až 1940 prerodila na modernú metropolu severného Slovenska. Obrovský rozvoj si vyzískal spracovaním regulačného (územného) plánu. V roku 1920 bol schválený vitálny návrh brnianskeho architekta doc. ing. Josefa Peňáza, z jeho urbanistických koncepcií sa zrealizoval napríklad Bulvár. Žilina sa stala jedným z hlavných centier slovenskej modernej architektúry a z nespočetných súťaží, či už medzinárodných, alebo domácich, tu boli realizované mnohé stavby. Nastalo obdobia, kedy sa mesto premenilo na veľké stavenisko. Doteraz je možné vnímať ducha tejto doby, ktorý je ešte stále v našom okolí prítomný.

texty a fotografie ing. arch. Dušan Mellner
 grafický dizajn Peter Dlhopieček

spolupráca
 Mesto Žilina
 Turistická informačná kancelária mesta Žilina
 Krajské galerie výtvarného umenia v Žiline

www.regionmalafatra.sk
www.tikzilina.eu
www.novasynagoga.sk

01 Neologická synagoga

architekt Peter Behrens
 Kuzmányho 1, realizácia r. 1931

Na základe medzinárodnej súťaže svetoznámy architekt prof. Peter Behrens realizoval stavbu neologickej synagógy, ktorá je jedinečnou pamiatkou na Slovensku. Práve táto stavba zaradila Žilinu na svetovú mapu dejín modernej architektúry. Stavba je realizovaná na nepravidelnom pôdoryse parcely v miernom svahu. Koncept vyriešil architekt bravúrne. Na kamennú masívnu podnož, pripomínajúcu stredovekú pevnostnú architektúru, uložil centrálnu kubickú hmotu ukončenú kopulou. Do centrálného priestoru pod kopulou sa vstupovalo monumentálnym predsadeným schodiskom.

02 Pošta 1

architekt Juraj Tvarožek
 Sládkovičova 14, realizácia r. 1941

Na mieste starej Uhorskej kráľovskej pošty z roku 1908 bola štátom vybudovaná nová moderná budova. Kopíruje pôdorys zaoblenej parcely v miernom svahu so vstupom v nároží s predsadeným schodiskom. Architekt kombinuje hmotu omietnutu s keramikovým obkladom a na sokel použil typický slovenský kameň – spisový travertín, ktorý dodáva stavbe solídne základy. Budova dodnes slúži účelu, pre ktorý bola postavená a je významným objektom na križovatke Sládkovičovej a Hurbanovej ulice.

03 Finančný palác

architekt Michal Maximilián Scheer
 J. M. Hurbana 1, realizácia r. 1931

Palác je symbolom žilinskej funkcionalistickej architektúry a radíme ho k najvýznamnejším pamiatkam z tohto obdobia na Slovensku. Nárožiu dominuje hmotá preskleného schodiska, ktorá aj uzatvára mestský blok. Vertikálny raster dĺbožným křídľom budovy svoj typický ráz. Po druhej svetovej vojne bola nadstavaná o jedno podlažie, kde sa potlačila dominantnosť hmoty schodiska. Rekonštrukcia v 90. rokoch nepochopila pôvodný zámier a pôvodné horizontálne presklenie schodiska predliala horizontálnymi líniami. Napriek všetkému si zachoval jedinečného ducha.

04 Evanjelický kostol

architekt Milan Michal Harminc
 Námestie Žilinskej synody, realizácia r. 1935

V celoštátnej súťaži architektov zvíťazil návrh významného slovenského architekta Harminc. Ten navrhol komplex kostola s farou, ktorý sa, žiaľ, celý nerealizoval. Kostol stojí na neveľkom návrší, na ktorom bolo pri výstavbe nájdene práve pohrebisko z bronzovej doby. Kostol má až dodnes dochovaný pohrebisko z bronzovej doby. Kostol má až dodnes dochovaný pohrebisko z bronzovej doby. Kostol má až dodnes dochovaný pohrebisko z bronzovej doby.

05 Svojdomov, mestská štvrť

architekt Michal Maximilián Scheer a Július Stein
 ulice Štarkova, Na Sefranici, Tolstého, realizácia r. 1931 – 1932

Rozsahom realizácie, približne 48 domov postavených do konca 30. rokov, patrí medzi najväčšie stavebné akcie vo vtedajšom Československu. Architektúra je inšpirovaná štvrtgatskou výstavou, zameranou na nové trendy v bývaní. Architekti spracovali niekoľko návrhov moderného byvania. Tvorovali hmotu domu, predsadené a odsadené časti, čím vznikli strešné terasy. Na nich bol zriadený moderný „smečny kúpeľ“ (Isnieie a opalovanie). Mestská štvrť Svojdomov je jedna z najvýznamnejších funkcionalistických pamiatok na Slovensku.

06 II. štátna ľudová škola

architekt František Bednárik
 Veľká okružná 22, realizácia r. 1936

Škola vznikla pri výstavbe mestskej štvrte Svojdomov ako vybavenosť pre túto novú časť mesta. Nachádza sa na jej južnom okraji oproti ewanjelickému kostolu. Na jednoduchú hmotu kvádra dominujú veľké okná a vstup s markízou. Čelná hmotá kvádra bola pôvodne koncipovaná s pásovými oknami, ale zrealizované boli veľké okenné otvory, ktoré štrukturalizujú celú fasádu, ktorá upúta svojou čistou a funkčnou architektúrou. Celkový dojem je umocnený parčíkom pred budovou. V súčasnosti sa v budove nachádza štvorročné gymnázium.

07 Sokolovňa

architekt Josef Franců
 Veľká okružná 26, realizácia r. 1931

Sokolovňa je príkladom kvalitnej importovanej funkcionalistickej architektúry z prostredia pražských architektov. Vyjadrovala ducha modernej doby. V objekte bola projektovaná telocvičňa a kinosála, v ktorej bolo neskoršie zriadené prvé širokohlavé kino na Slovensku. Vstupu dominovala socha sokola, ktorá bola neskôr odstránená. Hlavnú hmotu tvorila kinosála s rebrovou konštrukciou. V súčasnosti je zachované torzo – vstup s predsadeným schodiskom, kde je umiestnená pamätná tabuľa legionárom.

08 Vila Šimona Steina

architekt Michal Maximilián Scheer
 Jána Kalinčiaka 4, realizácia r. 1934

V prípade tejto obytnéj vily dostal architekt netradičné zadanie: naprojektovať dom okolo stromu. Napriek tomu, že strom neskôr padol, zachovalo sa nám pozoruhodné dielo, ktoré prejavilo interier s exteriérom. Neveľká mestská vila bola koncipovaná pre svojho objednávateľa Šimona Steina. Svojim predsadeným nárožným oknom tvorí zimná záhrada hlavný detail architektúry domu. Zo zimnej záhrady bolo možné vystúpiť na terasu. Toto prepojenie interiéru s exteriérom robí túto realizáciu jedinečnou.

09 Dom Oldřicha Trávníčka

architekt Michal Maximilián Scheer
 Jozefa Vuruma 8, realizácia r. 1931

Obytný dom s obchodnými priestormi na prízemí si dal postaviť významný obchodník, nakladateľ a priekopník šírenia slovenskej detskej literatúry Oldřich Trávníček. Spolupracoval aj s maliarom Václavom Hložníkom. V roku 1921 založil Učiteľské nakladateľstvo pre tlač slovenských školských učebníc. Stavba vyniká svojou strohosťou a funkčnosťou s časťou pôvodného interiéru. Susedí s Domom umenia, ktorý je sídlom Štátneho komorného orchestra.

10 Tržnica

akad. arch. Ferdinand Čapka a Ing. arch. Mikuláš Šesták
 Horný val 35 a Romualda Zaymusa 8, realizácia r. 1940 – 1942

Stavba si vás podmaní svojou architektúrou. Obklad z neomietaných tehál, kruhové okná a pri vstupe do pasáže vás upútajú zaoblené nárožia. Zaujímavým architektonickým riešením pasážového prístupu bolo vytvorenie radu malých obchodíkov na jeho jednej strane a krytých predajných miest na druhej strane. Predajné miesta boli tiež na poschodí. Na prízemí budovy bola v roku 1961 zriadená prvá samoobslužná predajňa v našom meste s názvom „Smer“.

11 Rímsko-katolícky chudobinec

architekt Michal Maximilián Scheer
 Vojtecha Spanyola 11, realizácia r. 1931

Tento pavlačový dom bol postavený pre ubytovanie chudobných občanov ako sociálne byty. Čelnú fasádu komponoval architekt z horizontálnych línii pavlačí orientovaných do strednej uličky so schodmi. Využil tak zložitý terén a v nižšej časti vytvoril obchodný parter. Prelínajú sa tu sklobetonové plochy s hladkou bielou omietkou, v ktorej sú umiestnené drobné otvory. Jednoduchosťou a čitateľnou architektúrou budova návštevníka okamžite upúta. V súčasnosti dom slúži Kongregácii Dcéry sv. Františka Assisského.

12 Dom Adolfa Grosmana

architekt Jozef Zweigenthal
 Bottova 1, realizácia r. 1928

Dom zaujme pozoruhodným nárožím z neomietaných tehál. Prízemný parter je odľahčený veľkými presklenými výkladmi. V súčasnosti je ako aj ostatné budovy, atakovaný výsadeprítomnými reklamami, pod ktorými sa skrýva architektúra domu. V dome pracoval známy žilinský lekár Šimon Spitzer, ktorý bol zatiaľ obchodníka Adolfa Grosmana. Stavba bol dokončená v roku 1930. Dom je v zozname Pamätihodností mesta Žilina.

foto Peter Snádk